

Інфаграфіка на ўроках беларускай літаратуры: аспекты стварэння і выкарыстання

Візуалізацыя вучэбнай інфармацыі як эфектыўны сродак фарміравання
прадметных і метапрадметных кампетэнцый вучняў

А. Ф. Кузьміч,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры
вышэйшай катэгорыі
Кушлікоўскай базавай школы
Полацкага раёна

Візуалізацыя – трэнд сучаснай адукацыі, які дазваляе задзейнічаць розныя каналы ўспрымання інфармацыі, выпрацоўваць уменні аналізу і разумення тэксту, абагульнення аб’ёмнага матэрыялу.

Візуалізацыя навучальнага працэсу садзейнічае як удасканаленню навыкаў работы з інфармацыяй, так і развіццю розных відаў маўленчай дзейнасці: чытання, гаварэння, пісьма.

Існуюць традыцыйныя спосабы візуалізацыі інфармацыі на ўроках: схемы, апорныя канспекты, табліцы, планы, прэзентацыі, відэаролікі і інш. Аднак сёння з развіццём камп’ютарных тэхналогій набываюць папулярнасць новыя сродкі. Адным з іх з’яўляецца інфаграфіка.

Інфаграфіка – гэта набор малюнкаў, дыяграм і мінімальнага тэксту, які дае магчымасць разумення тэмы. Асноўнай мэтай інфаграфікі з’яўляецца інфармаванне аб якой-небудзь праблеме, з’яве, аб шэрагу фактаў. Інфаграфіка можа быць карыснай, калі неабходна даць кароткі агляд тэмы, растлумачыць складаны працэс, паказаць вынікі даследавання або дадзеныя

апытання, падвесці вынік паведамленням, тэкстам, артыкулам, параўнаць і супаставіць некалькі паняццяў, падзей, вобразаў, прадставіць пэўныя ідэі.

Этапы стварэння інфаграфікі:

1. Выбар тэмы і ідэі.
2. Даследаванне тэмы (вылучэнне даных) і збор інфармацыі.
3. Аналіз інфармацыі. Падзел інфармацыі на раздзелы, часткі, пункты. Кожны раздзел неабходна прадставіць асобным малюнкам або графікам, падабраць патрэбныя візуальныя вобразы, знаёмыя аўдыторыі.
4. Стварэнне эскіза (лепш зрабіць на паперы). Падбор ілюстрацый (малюнкаў), якія адлюстроўваюць асноўныя палажэнні для выяўлення ў інфаграфіцы.
5. Рэдагаванне эскіза.
6. Непасрэднае стварэнне інфаграфікі.

Эфектыўнасць выкарыстання інфаграфікі залежыць ад таго, як падаецца інфармацыя, якія ствараюцца вобразы для перадачы паведамлення, якое неабходна данесці да аўдыторыі. Нават размяшчэнне і групоўка элементаў на старонцы ўплывае на тое, як чытачы будуць успрымаць матэрыял. Вылучэнне ўзаемасувязяў з дапамогай базавых элементаў дызайну – межаў, ліній і фігур – дапамагае лепш зразумець структуру і змест інфаграфікі. З дапамогай розных шрыфтоў ствараецца дакладная іерархія тэксту – для галоўнага загалова, для загаловаў раздзелаў і для асноўнага тэксту. Візуальныя элементы робяць інфармацыю цікавай і запамінальнай.

Спецыяльных інструментаў для стварэння інфаграфікі няма. Выкарыстоўваюць звычайныя графічныя рэдактары: Adobe Illustrator, Adobe Photoshop, PowerPoint. У інтэрнэце прадстаўлена мноства сэрвісаў, якія дазваляюць ствараць розныя віды інфаграфікі як па шаблонах, так і з чыстага ліста: piktochart.com, canva.com, infogr.am, visual.ly, genially.

Canva з'яўляецца адным з самых простых анлайн-рэдактараў для стварэння інфаграфікі. Для працы з ім не патрабуецца доўгае навучанне, створаная інфаграфіка выглядае цікавай і лёгкай для ўспрымання. Рэгістра-

цыя ў сэрвісе бясплатная, але абавязковая. Ёсць магчымасць хутка зарэгістравацца з дапамогай акаўнта ў адной з сацыяльных сетак. Неабходна зайсці на сайт Canva і выбраць шаблон – «Інфаграфіка». Сам рэсурс прапануе мноства шаблонаў. Перш чым прыступіць да працы з шаблонам, трэба старанна прадумаць ідэю самага малюнка. І нават падабраць усе нарыхтоўкі, тэксты, зрабіць папяровы макет.

У інструмент убудаваны шырокі каталог элементаў: геаметрычныя фігуры, рамкі, фоны, малюнкi і ілюстрацыі, графікі і дыяграмы, фатаграфіі. Калі праца над дызайнам завершана, гатовы макет можна спампаваць на камп'ютар у адным з трох фарматаў – JPEG, PNG або PDF.

Методыка працы з інфаграфікай такая ж, як і з наглядным дапаможнікам. Вучням прапануюцца заданні, накіраваныя на:

- аналіз інфармацыі;
- супастаўленне прыведзеных фактаў;
- фармулёўку высноў;
- абагульненне і пастаноўку пытанняў да прадстаўленай інфармацыі;
- функцыянальнае чытанне (апішыце прадстаўленага персанажа (падзею); уявіце даныя ў таблічнай форме; складзіце аповед (план); дапоўніце адсутныя ў тэксце дадзеныя; адкажыце на пытанні і г.д.).

Інфаграфіка адрозніваецца ад звычайнай прэзентацыі тым, што гэта ўсяго адзін слайд, на якім размяшчаецца ўся неабходная інфармацыя па тэме. Складаны матэрыял з дапамогай інфаграфікі засвойваецца вучнем хутка, бо графічная інфармацыя, па меркаванні шматлікіх навукоўцаў, запамінаецца лягчэй, чым тэкставая. Інфаграфіка спрыяе развіццю навыкаў маўлення, бо ў вучня няма гатовага тэксту, а толькі інфармацыя, пры дапамозе якой можна пабудаваць сваё выказванне. Такім чынам, інфаграфіку не чытаюць у звычайным сэнсе, а вывучаюць, робяць высновы і ствараюць уласны тэкст. Інфаграфіка з'яўляецца выдатнай «новай старой» тэхналогіяй, выконвае аналітычную, канструктыўную, адаптыўную, экспрэсіўную і эстэтычную функцыі. Менавіта вербальныя і графічныя складнікі інфаграфікі ў

сукупнасці робяць яе зручным і цікавым аб'ектам вывучэння на ўроках літаратуры ў сучаснай школе.

Прапануем разгледзець розныя варыянты інфаграфікі, створанай да ўрокаў беларускай літаратуры ў 7 класе.

На ўроку літаратуры па тэме «Якуб Колас. «У яго быў свет цікавы...» (урывак з паэмы «Сымон-музыка») мэтазгодна выкарыстаць наступную інфаграфіку.

Я. КОЛАС "У ЯГО БЫЎ СВЕТ ЦІКАВЫ"

Портрет Я. Коласа, кніжкі «СЫМОН МУЗЫКА П О З А Л А» і словаскладзі «Песня Крыніца Конь і жаваранка» і «Ляснога дубах».

"І любіў ён адзіноту,
Бо так лепей было жыць"

"У яго вачах жывых
Думка нейкая бліскала"

Прывольна
адчувае сябе на
ўлонні прыроды

**СЫМОНКА -
"ХЛАПЧУК
АСОБНЫ, НЕ
ПАДОБНЫ НА
ДРУГІ"
ЧАМУ?**

Захапляецца
бязмежнай
нябеснай прасторай
"Там другі, напэўна,
лёт"

"Ловіць сэрцам
спеў прыгожы"

Здольны бачыць дзівоснае там,
дзе іншы нічога не заўважыць

"Таленавітых людзей
вельмі шмат. Толькі ў
кожным неабходна гэты
талент адкрыць"
У. Мулявін

Сымонка - таленавіты хлопчык з тонкім адчуваннем
хараства навакольнага свету.

Неабходна паважаць індывідуальнасць кожнага, бо
ўсе мы розныя і гэтым найперш цікавыя.

Для актуалізацыі наяўных ведаў аб жыцці і творчасці Якуба Коласа вучням прапануецца ўважліва разгледзець інфаграфіку і адказаць на пытанні: у госці да якога мастака слова мы сёння завітаем? (Якуба Коласа). Назавіце сапраўднае прозвішча пісьменніка. (Канстанцін Міхайлавіч Міцкевіч). Паглядзіце ўважліва на партрэт і скажыце, якімі рысамі характару, на вашу думку, валодае гэты чалавек. (Пранікнёны, удумлівы позірк, разважлівасць, сур'ёзнасць, добразычлівасць, інтэлігентнасць і г.д.) Што вы ведаеце пра жыццёвы лёс Якуба Коласа?

З дапамогай воблака слоў у выглядзе кнігі вучні ўзгадваюць творы Коласа, з якімі ўжо знаёміліся («У старых дубах», «Песня ляснога жаваранка», «Крыніца», «Новая зямля», «Конь і сабака»), называюць іх жанры (аповяданне, літаратурная казка, паэма, байка).

Падвесці вучняў да тэмы і вызначыць задачы ўрока можна пры дапамозе наступных пытанняў: Які твор мы сёння будзем разглядаць? (Урывак з паэмы «Сымон-музыка»). Хто з'яўляецца яго галоўным героем? На якое ключавое пытанне мы павінны даць адказ? Якія задачы паставіць перад сабой?

Прачытаўшы ўрывак з паэмы, вучні павінны ахарактарызаваць Сымона, даць адказ на пытанне «Чым Сымонка не падобны на другіх?» У гэтым ім дапамогуць малюнкi, надпісы пад імі, якія неабходна патлумачаць або даказаць радкамі з твора. Прасочваецца сувязь з іншымі відамі мастацтва.

У канцы ўрока размова пойдзе пра талент, ролю таленавітых людзей у жыцці грамадства. Вучні прыходзяць да высновы, што Сымонка не падобны да другіх, ён валодае талентам, які не кожны можа разгледзець. У якасці творчага задання вучням на аснове інфаграфікі прапануецца падрыхтаваць вуснае выказванне «З чаго складаецца Сымонкаў «свет цікавы»?»

ПРА ВЕРШАСКЛАДАННЕ

Паэта нараджае не дар творчага вымыслу, а дар адухаўлення.
Максім Танк

РЫТМ
Гэта раўнамернае паўтарэнне, чаргаванне націскных і ненаціскных складоў, стоп у вершы.

СТАПА
Гэта група складоў з адным націскным, якія раўнамерна паўтараюцца ў вершаваным радку.

ХАРЭЙ   **МОРА**
ЯМБ   **РАКА**
ДАКТЫЛЬ   **ВОЗЕРА**
АМФІБРАХІЙ   **ПРЫРОДА**
АНАПЕСТ   **ЦШЫНЯ**

ВЕРШАВАНЫ ПАМЕР
Гэта паняцце, якое ўжываецца для вызначэння рытмічнай канвы верша і паказвае на колькасць і характар стоп у вершаваных радках.

СПА-КОЙ-НА-ГА ШЧА-СЦЯ НЕ ЗЫ-ЧУ НІ-КО-МУ:
НА-ВО-ШТА ГРЫ-МО-ТАМ МА-ЛА-НКА БЕЗ ГРО-МУ...
А. КУЛЯШОЎ

ЧАТЫРОХСТОПНЫ АМФІБРАХІЙ

РЫФМА
Гэта сугучнасць канчаткаў вершаваных радкоў.
Віды рыфмоўкі:
• сумежная - аабб
• перакрываваемая - абаб
• кальцавая - абба

**ЯКІМІ ТОЛЬКІ МЯНУШКАМІ (А)
НЕ КЛІКАЛІ ГЭТЫХ САЛДАТ (Б)
З НЯПУДРАНЫМІ ВЯСНУШКАМІ (А)
У ШЫНЯЛЯХ ДА ПЯТ! (Б)**

СТРАФА
Гэта частка верша з пэўнай рыфмоўкай радкоў, якая рэгулярна паўтараецца на працягу твора.

**ЗДАРОЎ, МАРЗНЫ, ЗВОНКІ ВЕЧАР!
ЗДАРОЎ, СКРЫПУЧЫ, МЯККІ СНЕГ!
МЯЦЕЛЬ НЕ ВЕЕ, СЦІХНУЎ ВЕЦЕР,
І ВОЛЕН ЛІЁГКІХ САНАК БЕГ.**

**ЯК МАРЫ, БЕЛІЯ БЯРОЗЫ
ПАД СІНЯВОЙ НАЧНОЙ СТАЯЦЬ,
У НЕБЕ ЗОРКІ АД МАРЗУ
ПАХАЛАДЗЕУШЫЯ ДРЫЖАЦЬ.**

Матываваць вучняў на вывучэнне тэорыі літаратуры досыць складана, бо часта літаратуразнаўчыя тэрміны не выклікаюць асаблівай цікавасці. Падчас вывучэння раздзела падручніка «Загадкавая краіна Паэзія» карысным будзе выкарыстанне інфаграфікі «Пра вершаскладанне». Яна ўяўляе сабой апорны канспект па тэорыі літаратуры, дзе разглядаюцца такія прыметы верша, як рытм, стапа, памер, рыфма, страфа. Для вучняў гэта даволі складаная тэма, асабліва калі неабходна вызначыць вершаваны памер. Таму тэкставы матэрыял падручніка лепш прапанаваць у выглядзе

інфаграфікі, зрокава дазваляе больш эфектыўна ўспрымаць і засвойваць новы матэрыял.

Інфаграфіка «Пра вершаскладанне» з'яўляецца карысным сродкам падчас працы з высокаматываванымі вучнямі пры падрыхтоўцы да алімпіяды (вывучэнне тэорыі літаратуры), да напісання водгуку на вершаваны твор.

**Загадкавая краіна
ПАЭЗІЯ**

Паэзія – самы няўлоўны сакрэт,
Які не будзе нікім расскрэчаны...
Пімен Панчанка

ПАЭЗІЯ = ЛІРЫКА ???

ПАЭЗІЯ	ЛІРЫКА
Адзін з асноўных відаў мастацтва слова, эмацыянальна-вобразная вершаваная творчасць.	Адзін з трох родаў літаратуры, які адлюстроўвае рэчаіснасць праз суб'ектыўнае выяўленне пачуццяў, перажыванняў аўтара.
Павышаная эмацыянальнасць, ужыванне разнастайных сінтаксічных канструкцый, сродкаў мастацкай выразнасці, музычны пачатак	Прадметам адлюстравання з'яўляецца духоўнае жыццё чалавека, свет яго ідэй і пачуццяў
Асобныя вершаваныя эпічныя творы: <ul style="list-style-type: none"> • вершаваны раман • паэма	Можа карыстацца праявічай мовай: <ul style="list-style-type: none"> • лірычная проза • верш у прозе

лірычная паэзія

- грамадзянская
- філасофская
- інтэлектуальная
- пейзажная

РОЛЯ ПАЭЗІІ Ў ЖЫЦЦІ ЧАЛАВЕКА
Функцыі паэзіі

ЭСТЭТЫЧНАЯ	ВЫХАВАЎЧАЯ
ПАЗНАВАЛЬНАЯ	КАМУНІКАТЫЎНАЯ

Паэзіі прысвячаецца

М. Танк. "Паэзія"	А. Балугенка. "Паэзія бязмежна"
Л. Галубовіч. "Паэзія"	А. Лойка. "Вечны заповіт"
П. Броўка. "Паэзія"	П. Панчанка. "Паэзія"

21 САКАВІКА - СУСВЕТНЫ ДЗЕНЬ ПАЭЗІІ

Інфаграфіку па тэме «Якуб Колас. «Дзядзька-кухар». Вобраз дзядзькі Антося» мэтазгодна прымяняць як аснову для пераводу інфармацыі з адной

знакавай сістэмы ў іншую, што дазваляе засяродзіць увагу вучняў на асноўных рысах характару дзядзькі Антося, прааналізаваць прыёмы стварэння вобраза.

Інфаграфіка добра сябе зарэкамендала падчас працы са слабымі вучнямі, якія з задавальненнем пераказваюць мастацкі тэкст з яе дапамогай, складаюць план характарыстыкі дзядзькі Антося. Высокаматываваныя вучні могуць выконваць больш складаныя заданні па складанні тэксту публіцыстычнага стылю («Чаму можна навучыцца ў галоўнага героя?») ці мастацкага (скласці апавед пра дзядзьку Антося).

Якуб Колас "Дзядзька-кухар"

Антон Казіміравіч Міцкевіч (1861-1918) – дзядзьна Я. Коласа, родны брат яго бацькі

Уласнае жыццё дзядзькі не складалася. Дзяўчына, якая клялася яму ў вечным каханні, выйшла замуж за іншага. Дзядзька Антося пазаўсёды адмовіўся ад спробы знайсці сваё шчадце.

Здаў экзамен за курс пачатковай школы. Любіў дзяцей, умеў з імі ладзіць і добра разумеў дзіцячую псіхалогію.

сябра і дарадчык дзяцей

майстар на ўсе рукі

арыгінальны кулінар

ВОБРАЗ ДЗЯДЗЬКІ АНТОСЯ

тонкі знаўца дзіцячай псіхалогіі

цікавы апавядальнік, экскурсавод

Дык і не дзіва, што любілі, што на руках яго насілі.

Прыёмы стварэння вобраза дзядзькі Антося

- праз адносіны да прыроды;
- гумар – мастацкі прыём, заснаваны на паказе чаго-небудзь у дабрадушна-смяшлівай, незласлівай форме;
- аўтарская характарыстыка героя;
- узаемаадносіны з іншымі персанажамі;
- праз дзеянні і ўчынкi.

Інфаграфіка па тэме «Змітрок Бядуля. «Шчасце не ў золаце» можа стаць эфектыўным інструментам для засваення новага матэрыялу час рашэння вучэбна-пазнавальных задач.

3. Бядуля "Шчасце не ў золаце"

любiмая справа

чыстае сумленне

багацце

увада

здароўе

слава

дружба

мiр

Маё шчасце – гэта...

Кужаль – палатно з тканых пiтак.

Бяліна – нацельнае адзенне.

Гаспiнец – дарога, шлях.

Кленчыць – спанавіца на каленi, настойлiва прасцiць.

Валокна – мeра зямлi (кажe 20 дeсeятiн, прыблiзна 21 га).

Складка – бoвiна, пaскадзeная вpат рaку для пeрeмoду.

Жабрaк – тoй, xтo жывe з мiлacтiнe.

Парабак – пaйлы сeткaмaстaдaрчы рaбoты ў пaлeннaвaрoй i кулaннaй сiстeмaдaрчы.

ІДЭЯ: "Ой, шчасце не ў золаце, паны!"

Твор "Шчасце не ў золаце" – лірычная проза

мае адзначкі

мае

*нааўнасць сюжэта
*нааўнасць герояў
*празаічная мова

*эпітэты
*нааўнасць рыфм
*рытм

З дапамогай схемы «Маё шчасце – гэта...» вучні выбіраюць прапанаваныя варыянты адказу або прадстаўляюць свае асабістыя погляды на шчасце. Падчас працы з творам праводзіцца слоўніковая работа: абапіраючыся на інфаграфіку, вучні могуць знайсці тлумачэнне незразумелых слоў у тэксце і ў малюнках.

Вызначэнне ідэі твора падштурхоўвае вучняў да дыскусіі, дзе кожны можа прапанаваць свой адказ на пытанне «Калі шчасце не ў золаце, то ў чым?» Малюнкi ўнізе могуць стаць падказкай.

Твор «Шчасце не ў золаце» адносіцца да лірычнай прозы, мае адзнакі прозы і паэзіі, якія названы ў інфаграфіцы. Задача вучняў – даказаць гэта, аргументаваць, прывесці прыклады з твора.

Іншыя прыклады інфаграфікі, распрацаваныя да ўрокаў беларускай літаратуры ў 7 класе, можна паглядзець па спасылцы: <https://drive.google.com/drive/folders/1LSNfp9yGrIIBWnBhZtbVdEacznL9cwz6?usp=sharing>

Інфаграфіку кожны настаўнік па-свойму можа эфектыўна выкарыстаць у навучанні як:

- сродак матывацыі да вывучэння тэмы і рэфлексіі па яе выніках;
- сродак актуалізацыі наяўных ведаў вучняў па тэме;
- аснову для выканання заданняў па пераводзе інфармацыі з адной знакавай сістэмы ў іншую (напрыклад, скласці апавяданне, напісаць невялікі тэкст пэўнага стылю, скласці схему, запоўніць табліцу, падрыхтаваць вуснае выказванне);
- сродак рашэння вучэбна-пазнавальных задач, разбору канкрэтных сітуацый;
- сродак арганізацыі рознаўзроўневай дзейнасці вучняў;
- праблемнае поле для дыскусіі і работы над ключавымі пытаннямі.

У заключэнне варта адзначыць, што сучасныя тэхналогіі візуалізацыі дазваляюць паляпшаць і аптымізаваць працу настаўнікаў і вучняў (як сумесную, так і самастойную). Стварэнне і выкарыстанне інфаграфікі значна палягчае і падрыхтоўку да заняткаў, і сам працэс навучання ў рамках вучэбнай дзейнасці на ўроку, выпрацоўвае ў вучняў навыкі асацыятыўнага, творчага і сістэмнага мыслення, забяспечвае пераход навучэнца на больш высокі ўзровень кагнітыўнай дзейнасці, садзейнічае фарміраванню прадметных і метапрадметных кампетэнцый, стымулюе развіццё творчых здольнасцей.

ЛІТАРАТУРА

1. Визуализация, эксперимент, взаимодействие: использование цифрового контента и ресурсов в педагогической деятельности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://iro.gomel.by/images/doc/konferencii/28.02.2020.pdf/>. – Дата доступа: 29.03.2022.
2. Теоретический материал по методике использования инфографики. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://infourok.ru/teoreticheskiy-material-po-metodike-ispolzovaniya-infografiki-2830044.html/>. – Дата доступа: 12.04.2022.
3. Возможности применения инфографики на уроках литературы. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://infourok.ru/vozmozhnosti-primeneniya-infografiki-na-urokah-literaturi-3341834.html/>. – Дата доступа: 12.04.2022.